

بهره‌برداری مراتع

(با تأکید بر شیوه بهره‌برداری مراتع غرب استان مازندران)

www.ketab.ir

مهندس روح‌الله سالار

محقق و مدرس دانشگاه

بهره‌برداری مراتع
(با تأکید بر شیوه بهره‌برداری مراتع غرب استان مازندران)

روح اله سالار
صفحه‌آرا: ک. محمدیان

طراح جلد: آرزو باروج

تعداد صفحه: ۲۰۰

چاپ اول، ۱۳۹۵

شماره: ۱۰۰۰

رده‌بندی دیویی: ۶۳۳/۲۰۲۰۹۵۵

ردیف ملی کنگره: ۱۳۹۴ ۱۷ س ۹ الف / SB۱۹۳

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۱۶۷۳۵۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۱۹-۳۷-۶

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

تماس با نویسنده: s.larkaleg@yahoo.com

انتشارات عدن

نوشهر خ ۱۵ خرداد پاساژ ۱۵ خرداد طبقه دوم

تلفن: ۰۱۱۵۲۳۵۸۷۵۹۰ دورنگار: ۰۱۱۵۲۳۵۳۴۴۹

همراه: ۰۹۱۲۲۰۴۱۲۳۱

nashradan@gmail.com

فهرست	شماره صفحه	فهرست	شماره صفحه
مقدمه.....	۵	سیر تحول نظام‌های بهره‌برداری مراتع در گذر زمان.....	۵۱
فصل اول.....	۷	اهداف.....	۵۱
کلیات.....	۷	مقدمه.....	۵۱
اهداف.....	۷	تحلیل شیوه‌های تولید و نظام‌های بهره‌برداری مراتع.....	۵۳
مقدمه.....	۷	نگاه اجمالی به نظام‌های بهره‌برداری مراتع در گذر زمان.....	۵۵
سطح مراتع ایران.....	۸	چکیده فصل سوم.....	۷۱
تعاریف مرتع.....	۹	فصل چهارم.....	۷۳
تاریخچه‌ی استفاده از مراتع.....	۱۰	نظریه‌ی نظام‌های مختلف بهره‌برداری مراتع.....	۷۳
انواع مرتع.....	۱۱	اهداف.....	۷۳
اهمیت و محاسن مراتع.....	۱۱	مقدمه.....	۷۳
ارزش اقتصادی مراتع.....	۱۱	نهادها، شرایط و روش‌های عمل بهره‌برداری از مراتع توسط عشایر.....	۷۴
علل تخریب مراتع.....	۲۰	اهمیت شیوه‌های بهره‌برداری مراتع.....	۸۰
مرتعداری.....	۲۲	شناخت نظام بهره‌برداری مراتع.....	۸۲
چکیده فصل اول.....	۲۷	مقایسه کارایی شیوه‌های مختلف بهره‌برداری (مشاعی، شورایی و افزایشی) در مراتع غرب استان مازندران.....	۸۸
فصل دوم.....	۲۹	چکیده فصل چهارم.....	۹۷
نظام بهره‌برداری و مالکیت مراتع.....	۲۹	فصل پنجم.....	۹۹
اهداف.....	۲۹	نگرشی بر دانش بهره‌برداری بومی و مدیریت نوین مراتع.....	۹۹
مقدمه.....	۲۹	اهداف.....	۹۹
مفهوم مدیریت مرتع و مالکیت.....	۳۱		
مفهوم نظام بهره‌برداری از نگاه صاحب‌نظران.....	۳۳		
ارتباط نظام بهره‌برداری با نوع مرتع.....	۴۰		
ارائه تصویر کلی از ارتباط نظام بهره‌برداری با نوع مرتع.....	۴۷		
چکیده فصل دوم.....	۴۹		
فصل سوم.....	۵۱		

فهرست	شماره صفحه
مقدمه.....	۹۹
مراعات و توسعه پایدار.....	۱۰۱
شناخت و ضرورت دانش بومی.....	۱۰۳
نگرشی بر دانش رسمی یا نوین مراعات (مرتعداری نوین).....	۱۲۶
مقایسه فرهنگ و دانش بومی با دانش رسمی یا نوین.....	۱۳۲
ضرورت تلفیق دانش بومی و دانش رسمی جهت دستیابی به توسعه پایدار.....	۱۳۵
چکیده فصل پنجم.....	۴۱
فصل ششم.....	۱۲۱
نقش مشارکت و توانمندسازی بهره‌برداران در توسعه پایدار مراعات.....	۱۴۳
اهداف.....	۱۴۳
مقدمه.....	۱۴۳
اهمیت و ضرورت مشارکت بهره‌برداران روستایی در توسعه پایدار مراعات.....	۱۴۴
موانع و محدودیت‌های مشارکت بهره‌برداران در توسعه پایدار مراعات.....	۱۴۹
ضرورت توانمندسازی بهره‌برداران روستایی.....	۱۵۳
توانمندسازی بهره‌برداران روستایی در توسعه پایدار مراعات.....	۱۵۸
دستاوردهای مورد انتظار توانمندسازی بهره‌برداران روستایی در توسعه پایدار.....	۱۵۸

فهرست	شماره صفحه
سه‌گام اساسی مشارکت و توانمندسازی بهره‌برداران در توسعه پایدار مراعات.....	۱۵۹
چکیده فصل ششم.....	۱۶۱
فصل هفتم.....	۱۶۳
بررسی چالش‌ها، سیاست‌ها و راهکارهای حمایتی نظام‌های بهره‌برداری مراعات.....	۱۶۳
اهداف.....	۱۶۳
مقدمه.....	۱۶۳
ارتباط نظام بهره‌برداری با تخریب منابع طبیعی (مراعات).....	۱۶۴
چالش‌های منابع طبیعی (مراعات و جنگل‌ها) در سه دوره تاریخی.....	۱۶۶
طام‌های بهره‌برداری خرد و روستایی (ویژگی‌ها و ننگ‌ها).....	۱۶۷
عوامل مؤثر بر مدیریت نظام بهره‌برداری مراعات و ایجاد چالش‌ها.....	۱۶۹
برخی از تنگناهای جمعیت بهره‌برداران مراعات غرب استان مازندران.....	۱۷۴
پیشنهادها و راهکارهای حمایتی نظام‌های بهره‌برداری مراعات.....	۱۷۷
چکیده فصل هفتم.....	۱۸۵
منابع.....	۱۸۷

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و سپاس خداوند را که با نیروی عقل و دانش انسان را بر سایر مخلوقات برتری داد. او که در تمام مراحل زندگی ما یاریم نمود و لحظه‌ای مرا به خود وانگذاشت.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا ۖ وَجَعَلَ فِيهَا سُبُلًا ۖ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ (۵۳) كُنُوا وَارِعُوا أَنْفُسَكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ (۵۴).

همان کسی که زمین را برای شما بسری گشته و قرار داد و برای شما در آن آب‌ها خاطر آسان شدن رفت و آمدتان راه‌هایی پدید آورد. و از آسمان آبی نازل کرد، پس به وسیله آن انواعی از رویدنی‌های گوناگون بیرون آوردیم (۵۳) [خبر از این نعمت‌های فراوان] بخورید و دام‌هایتان را در مراتع بچرانید، یقیناً در این امور نشانه‌هایی [بر توحید، ربوبیت و قدرت خدا] برای صاحبان خرد است (۵۴)

(سوره اعراف، آیه ۵۳ و ۵۴)

جوان بودن علم مرتفع در ایران باعث شده است تا منابع علمی موجود در این زمینه بسیار کم و محدود باشد. به‌ویژه در زمینه شیوه‌های بهره‌برداری مراتع، تنها منابع فارسی موجود، جزوه‌های تدریس شده در دانشگاه‌ها و یا کتاب‌های هستند که قدمت برخی از آن‌ها بیش از سه دهه است. مراتع، افزون بر نقشی که در تولید و تأمین علوفه دارند، فواید دیگری مانند حفاظت خاک، کاهش سیل و خسارت‌های ناشی از آن و ... دارند. بنابراین ضرورت دارد برای حفظ و بهره‌برداری صحیح از این منابع، مدیریت اصولی بر مراتع اعمال شود. در مدیریت

مراعات باید به سه عنصر پوشش گیاهی، عوامل محیطی و دام توجه شود. علاوه بر این، باید نقش بهره‌برداران به عنوان تصمیم‌گیرنده مدنظر قرار گیرد. برنامه‌ریزی باید جامع‌نگران باشد و به تمام عوامل مؤثر توجه شود. در کتاب حاضر، تلاش شده مطالبی در مورد بهره‌برداری مراعات جمع‌آوری و بررسی شود. امید است که با تهیه این کتاب بتوانم گامی هرچند ناچیز در زمینه بهره‌برداری بهینه مراعات در کشور عزیزمان به‌ویژه مراعات غرب استان مازندران بردارم و همچنین امیدوارم مجموعه مطالب این کتاب بتواند برای کارشناسان محترم بخش اجرا و تحولات منابع طبیعی کشور و محققان رشته مرتع و آبخیزداری مفید واقع شود. با توجه به ارائه اولین کار نویسنده در این زمینه است، این مجموعه را بدون عیب و نقص نمی‌داند و یادآوری نکات کتاب و ارائه دیدگاه‌های راهگشا و مؤثر خوانندگان و علاقه‌مندان برای بیست و هفتم است. لازم است از اساتید محترم جناب آقای دکتر اردوان قربانی و دکتر قدرت اله خاوری و دکتر اصغر باقری که از نقطه نظرات آن‌ها استفاده نموده‌ام، صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.

این کتاب را تقدیم می‌کنم به آرام بخش‌ترین و امن‌ترین آغوش دنیا، لطافت بهاران و شکوه صبر و ایمان و استقامت پدر و مادر عزیزم که تمام رنج‌ها و زحمات را به جان دل خریدند تا زمینه ادامه تحصیل و انجام کار تحقیقی مرا فراهم کنند و همچنین این کتاب را به روح پاک نبی نابیج که باعث دلگرمی من در نوشتن این کتاب بوده، تقدیم می‌کنم.

مهندس روح اله سالار

محقق و مدرس دانشگاه